

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.1 № 1

2024

**“IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA
ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR”**
ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor

- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husnidin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

07.00.00 - Tarix.....	5
ОБРАЗОВАНИЕ КАРАКАЛПАКСКОЙ АВТОНОМНОЙ ОБЛАСТИ: СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ.....	5
Джумашев Аскар Мамбетович.....	5
07.00.00 - Tarix.....	10
О‘RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR.....	10
Abdullaev Ulug‘bek Saydanovich.....	10
Shamshiddinov Baxriddin Sharobiddin o‘g‘li.....	10
09.00.00 - Falsafa.....	15
FALSAFIY ANTROPOLOGIYA MUSTAQIL BILIM SOHASI SIFATIDA.....	15
Qabulniyazova Gulchexra.....	15
09.00.00 - Falsafa.....	21
ISLOM FALSAFASIDA GNOSEOLOGIK FAOLIYATNI OLIB BORISHGA DOIR QARASHLARNING TARIXIY-FALSAFIY TAHLILI.....	21
Siddiqov Ilyosjon Baxromovich.....	21
13.00.00 - Pedagogika.....	33
РАССМОТРЕНЫ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ” К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	33
Мухаммадиев Комил Бурхонович.....	33
13.00.00 - Pedagogika.....	49
SO‘ROVNOMAGA ASOSLANGAN TADQIQOTLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI.....	49
Isakulova Nilufar Janikulovna.....	49
10.00.00 - Filologiya.....	57
SHE‘RIYATDA FALSAFIY MUSHOHADAKORLIK.....	57
Soatova Nodira Isomitdinovna.....	57
10.00.00 - Filologiya.....	65
DETEKTIV QISSA YARATISHDA USLUBIY O‘ZIGA XOSLIK.....	65
Turopova Parizod Shavkat qizi.....	65
10.00.00 - Filologiya.....	71
XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN.....	71
Iqboloy Adizova Istamovna.....	71
19.00.00 - Psixologiya.....	82
O‘SMIRLIK DAVRIDA DESTRUKTIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....	82
O‘tamurodov Samandar G‘ulom o‘g‘li.....	82
19.00.00 - Psixologiya.....	87
OILADA OTA-ONA MUNOSABATLARINING BOLALARDA MILLIY FAZILATLARNI SHAKLLANISHIGA TA‘SIRI.....	87
Norbekova Barno Shavkatovna.....	87

19.00.00 - Psixologiya.....	92
SPORT PSIXOLOGIK TAYYORGARLIKNING MUAMMOLARI: KONTENT TAHLILI.....	92
Abdullayev Akobr Shokir o‘g‘li.....	92

09.00.00 - Falsafa

FALSAFIY ANTROPOLOGIYA MUSTAQIL BILIM SOHASI SIFATIDA

Qabulniyazova Gulchexra

O'zbekiston Milliy universiteti professori

Annotatsiya. Zamonaviy falsafiy fanlar qatorida yangi fan bo'lgan falsafiy antropologiya fanining predmeti, egallagan o'rnini ochib berish ushbu maqolaning asosiy maqsadlaridan biridir. Bu maqolada falsafiy antropologiya predmeti doiralarini aniqlash, uning mashhur vakillarining asosiy g'oyalarini qisqacha yoritib berishga xarakter qilingan.

Kalit so'zlar: Falsafiy antropologiya, antropologik Renessans, inson tabiatining biologik jihatlari, antropogenez ta'limoti, inson tabiatining ijtimoiy jihati, insonning ijtimoiy rivojida madaniyatning roli, nemis diniy antropologiyasi, insonga irratsional yondashuv, inson tabiatini ratsional tushunish, inson kompensator mavjudot sifatida.

PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY AS A SEPARATE FIELD OF KNOWLEDGE

Qabulniyazova Gulchexra

Professor at Uzbekistan National University

Abstract. One of the main goals of this article is to reveal the subject of philosophical anthropology as a new scientific field among modern philosophical sciences and its place in contemporary science. The article attempts to define the boundaries of the subject of philosophical anthropology and briefly illuminate the main ideas of its prominent representatives.

Keywords: philosophical anthropology, anthropological Renaissance, biological aspects of human nature, anthropogenesis theory, social nature of humans, the role of culture in social development, German religious anthropology, irrational approach to humans, rational understanding of human nature, humans as compensatory beings.

ФИЛОСОФСКАЯ АНТРОПОЛОГИЯ КАК НЕЗАВИСИМАЯ ОБЛАСТЬ ЗНАНИЙ

Кабулниязова Гульчехра

профессор Узбекского национального университета

Аннотация. Одной из главных целей данной статьи является раскрытие предмета философской антропологии как нового научного направления среди современных философских наук и ее места в современной науке. В статье попытались определить рамки предмета философской антропологии и кратко осветить основные идеи ее известных представителей.

Ключевые слова: философская антропология, антропологический Ренессанс, биологические аспекты природы человека, теория антропогенеза, социальная природа человека, роль культуры в социальном развитии человека, немецкая религиозная антропология, иррациональный подход к человеку, рациональное понимание природы человека, человек как компенсаторное существо.

Hozirgi davrda insonlar hayotida, fan taraqqiyotida, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotda misli ko'rilmagan tarixiy voqealar bo'ldi. Bular barchasi insonning dunyoga bo'lgan munosabatini o'zgartirib, dunyoni yangicha chuqurroq o'rganish va bilimni hayotga tatbiq qilishga undaydi. Ayni vaqtda insonning tutgan o'rnini, mohiyatini, o'zligini va ichki dunyosini to'laroq o'rganishga imkon yaratildi. Tabiatshunoslik rivoji shunchalik ilgarilab ketdiki, mikro va makrodunyoni tadqiq qilish, kosmosga odam uchirish kabi masalalar insonni hayratga solarli darajaga yetdi. Shu bilan birga tabiatshunoslikning rivoji yangi-yangi muammolarni ham keltirib chiqardi. Bular ichida inson muammosi, xususan, uning ichki dunyosi, borlig'i, mohiyati va uning falsafiy tahlili kabi masalalar dolzarbligi bilan faylasuflar diqqat-e'tiborini jalb qilmoqda.

Inson ko'plab fanlar o'rganadigan predmetdir. Biologiya uni Homo sapiens turi sifatida qaraydi. Pedagogika uchun u tarbiya ob'ekti, sotsiologiya uchun - turli munosabatlar sub'ekti, kulturologiya uchun - madaniyatning ob'ekti va sub'ekti, iqtisodiy nazariya uchun - asosiy ishlab chiqarish kuchi va hokazo. Tabiiy fanlar orasida an'anaviy (biologiya, antropologiya, meditsina va boshqalar) bilan bir qatorda nisbatan yangi fanlar (oliy nerv tizimi faoliyati fiziologiyasi, somatologiya, seksologiya va hokazo) paydo bo'ldi. Ijtimoiy bilim sohasida ham «eski» fanlar (psixologiya, sotsiologiya, tilshunoslik, etika) qatorida «yangi» fanlar (aksiologiya, germevntika) kabilar faoliyat ko'rsatishadi. XX asrda ilmiy bilimning shiddatli rivoji, parallel tarzda boruvchi fanlarning faol differentsiatsiyasi va integratsiyasi tabiiy-ilmiy va ijtimoiy fanlar chegarasida bir qator yangi fanlarning: bioetika va tibbiyot etikasi, sotsiobiologiya, psixofiziologiya va boshqalarning yuzaga kelishiga sabab bo'ldi. Bu hol falsafaning inson muammolarini ko'rib chiqishdagi metodologik roli haqidagi masalani yanada dolzarb etib qo'yadi.

Antropogenezning hozirgi zamon ilmiy nazariyasi endilikda tor tarmoq sohasi emas, balki tabiiy va ijtimoiy fanlarning tutashuv chegarasidagi majmuaviy fanlararo tadqiqotlardan iborat. Bugungi kunga kelib fan odamning kelib chiqish jarayonini muayyan darajada tiklash imkonini beruvchi ko'p sonli ma'lumotlarni to'plagan. Ushbu muammoni hal etishda arxeologiya va antropologiyadan tortib to molekulyar biologiya hamda atom fizikasigacha bo'lgan ko'plab fanlar ishtirok etmoqda. Hozirgi zamon tasniflari ma'lumotlariga ko'ra, odam turiga, umurtqalilar kichik turiga, sut emizuvchilar sinfiga, primatlar guruhiga, gominoidlarning katta oilasiga, gominidlar oilasiga, Homo turiga mansubdir. Odamning hayvondan kelib chiqqanligini tasdiqlovchi dalillar qiyosiy anatomiya, fiziologiya, embriologiya, paleontologiya, genetika fanlari bergan ma'lumotlarga suyanadi. Barcha tirik organizmlarda hujayra tuzilishi, odam va hayvonlarning skeletlarining hamda a'zolarining o'xshashligi, odamdagi rudimentar a'zolar (kopchik umurtqalar, ohirgi jag' tishlar, ko'richak va hokazo hammasi bo'lib 90dan ortiq), atavizmlar (jabra yorig'i, tananing to'liq jun bilan qoplanishi va boshqalar), inson embrionida hayvonot dunyosiga xos evolyusiya bosqichlarining takrorlanishi va hokazo.

Hozirgi zamon inson haqidagi ta'limotlarning orasida falsafiy antropologiya fani alohida o'rin tutadi. Maks Sheler va nemis falsafiy antropologiyasining boshqa yirik vakillari inson ma'naviy hayotining to'fonlarini inson borlig'i va uning ruhiyatidan qidirish kerak, deb ko'rsatadilar. Ular insondagi ruhiy jarayonni falsafiy tahlil qilib, insonning ichki dunyosidagi

holatlarini ochib berishdi. Natijada ularning ta'limotlari XX asr falsafasiga juda katta ta'sir ko'rsatdi.

Falsafiy antropologiya fani XIX asr oxiri va XX asr boshlarida vujudga keldi. Uning asoschisi nemis faylasuflari Maks Sheler va uning izdoshlari Gelmut Plesner, Arnold Gelen, Erix Rotxakerlar bo'lib, ular falsafiy antropologiya fanining irratsional va ratsional yondashuvlariga asos solishdi. XX asrning o'rtalariga kelib, ekzistensializm, neofreydizm ta'limotlari insonning ichki dunyosidagi holatlarini o'rganishga katta e'tibor qaratib boshlaydi.

Ular insonning ong ostidagi jarayonlarini ham falsafiy, ham psixik tomondan aniqlar edilar. Ekzistensializm va neofreydizm ta'limotlari bilan bir qatorda falsafiy antropologiya fani ham inson masalasini markazga qo'yadi.

Mustaqillik davridan boshlab G'arb falsafasini o'rganish keng ko'lamda olib borilyapti. Ushbu mavzuga bag'ishlangan maqolalar konferensiya materiallarida, gazeta va jurnallarda chop etilmoqda. Jumladan, falsafiy antropologiya fani ham o'rganila boshlandi. Hozirgi davrning talabi, bu fanni ob'ektiv holatda o'rganishdan iborat bo'lib, falsafiy antropologiya fanining g'oyalarini hech qanday ideologik stereotiplarga solmasdan asl holatda tahlil etishni talab qiladi. Sharq va G'arb madaniyatini birlashtiruvchi yagona bir ko'priq bu inson muammosidir. Uni o'rganish hozirgi davrda eng dolzarb muammolardan biridir. Shuning uchun aynan inson masalasini e'tibor markaziga olgan falsafiy antropologiya fani insonni o'rganuvchi kompleks fanlardan biri bo'lib uni asosiy g'oyalarini talabalarga yetkazib berish g'oyat dolzarb masalalardan biridir.

Respublikamizning ma'naviy hayotida inson masalasini o'rganish har xil shaklda olib borilmoqda. 2003 yilda dotsent S.A.Yo'ldoshev boshchiligida «Yangi va eng yangi davr G'arb falsafasi»[1] deb nomlangan o'quv qo'llanma chop etildi. Bu qo'llanmada falsafiy antropologiya faniga ham bir bo'lim bag'ishlangan edi. 2016 yilda professor. G.M.Ro'zmatovanning «Falsafa tarixi: Zamonaviy G'arb falsafasining dolzarb muammolari»[2] deb nomlangan o'quv ko'llanmasida ham nemis falsafiy antropologiyasiga bir bo'lim ajratilgan bo'lib, Maks Sheler, Gelmut Plesner, Arnold Gelen, Erix Rotxaker, Gans-Eduard Xenstenberg va Feliks Xammer qarashlarini tahliliga katta e'tibor qaratilgan.

Falsafiy antropologiya fanini o'rganishda kompleks, tizimli uslublardan foydalanish zarur bo'lib ularning ichida qiyosiy taqqoslash uslubi ham alohida o'rin egallaydi. Masalan, zamonaviy biologiya, psixologiya, sotsiologiya fanlarida inson muammosiga tegishli bo'lgan manbalar falsafiy jihatdan tahlil qilinadi va insonning ruhiy hayotiga tegishli bo'lgan g'oyalar yoritiladi. Ushbu fanlarda insonga tegishli bo'lgan g'oyalar, tushunchalar kompleks tarzda qiyosiy tahlil qilinadi. Maks Sheler tomonidan ishlab chiqilgan inson ta'rifining irratsional yondashuviga binoan inson tabiatida eng muhim jihatlar ruhiy tabiatga ega bo'lib ular ichida Sheler kiritgan ruhiy yurak tushunchasi markaziy tushunchalardan biridir[3]. Bu tushunchani Sheler xristian falsafasining mashhur namoyondasi Avreliy Avgustin ta'limoti ta'sirida ishlab chiqqan. Bu tushuncha bilan boshqa bir qator tushunchalar bir biriga bog'lanib Sheler antropologiyasida o'ziga xos bo'lgan tizimni shakllantiradi.

Arnold Gelen, Gelmut Plesner va Erix Rotxaker ta'limotlarida esa inson biologik jihatdan nomukammal mavjudot sifatida ta'riflanadi va uning bu kamchiligi madaniyatning yaratilishi orqali to'ldiriladi.

Zamonaviy falsafiy antropologiya vakillaridan biri Odo Markvard esa insonni «Homo compensator» deb ataydi va uning fikricha inson hayvonot olamidan ajralib chiqqan nomukammal biologik zot bo'lib u o'zining aqli tufayli o'zining kemptikliklarini to'ldirishga harakat qiladi[3]. Mixael Landman esa insonning faoliyatida ob'ektiv ruhning ta'siri va harakatini ko'radi, uning fikricha inson tabiatida ruhiy jihatlar asosiy rol o'ynaydi, inson bu ruhiy va biologik jihatlarining ierarxiyasidan iborat[5].

Diniy antropologiya vakillari Gans-Eduard Xenstenberg va Feliks Xammerlarning fikricha inson tabiatida ruh muhim rol o'ynaydi, bu olimlar ruh tushunchasini insonning psixik faoliyatidan alohida o'rganishadiva ruhning faoliyatini ilohiy kuch bilan bog'lashadi.

Falsafiy antropologiya predmeti haqida gapirar ekan, V.Bryuning bu tushunchani ikki ma'noda ishlatish mumkin deb hisoblaydi: tor va keng ma'noda. Keng ma'noda falsafiy antropologiya faniga inson haqidagi barcha falsafiy ta'limotlarni kiritish mumkin, bu keng ma'noda tushunilgan falsafiy antropologiya predmetiga ularning ontologik, gnoseologik yoki metodologik masalalar bilan qiziqishi befarqdir. Tor ma'noda esa falsafiy antropologiyaga, insonni kelib chiqishini, inson tabiatining biologik, ijtimoiy va ruhiy mohiyatini o'rganuvchi fanlar kiritiladi[6]. P.S.Gurevich «Falsafiy antropologiya» kitobida falsafiy antropologiya fanining predmetiga quydagicha ta'rif beradi: «Falsafiy antropologiya fani bu insonni mavjudlikning alohida bir turi sifatida o'rganadigan falsafiy fan, inson tabiati, mohiyati va borlig'i anglab yetiladi, inson mavjudligining o'ziga xos xususiyatlari tahlil etiladi, olamning antropotsentrik manzarasining ichki imkoniyatlari aniqlanadi»[7]. Darhaqiqat, falsafiy antropologiya fanini inson falsafasi yoki inson antropogenezi masalalari bilan aynanlashtirib qo'yish ehtimoli katta.

Maks Sheler g'oyalarini A.Gelen, G.Plesner, E.Rotxaker, G.-E.Xengstenberg, M.Landmanlar rivojlantirishdi. Faylasuf nafaqat haqiqatni ochadi, u koinotning logosini kashf etishda qatnashadi. Koinotni o'rganar ekan faylasuf borliqni ham biladi, koinotni bilish esa uni o'zgartirish bilan tengdir. Agar koinot xato tushunilgan bo'lsa mutafakkir uni vayron etadi, shuning uchun faylasuf o'z taqdiri va olamning taqdiri uchun ma'suldir. Falsafiy fanlar o'z predmeti sifatida borliq logosini o'rganishadi, ijtimoiy falsafa jamiyatning logosini o'rgansa, falsafiy antropologiya fani inson borlig'ining logosini o'rganadi, logos sirli tabiatga ega bo'lsa ham inson aqli uni o'rganadi, chunki inson aqli ham ana shu logosning ko'rinishidir. Falsafa inson tafakkurini yashindek porlashidan paydo bo'ladi va tafakkur zanjirining keyingi rivojida muhim bir xalqa vazifasini bajaradi.

Nemis falsafiy antropologiyasi asoschisi Maks Shelerning ijodi shu qadar ko'p qirraliki uning nazariyasidagi asosiy fikrni ajratib olish bir muncha qiyindir. Lekin ishonch bilan aytish mumkinki uning ta'limotining asosiy mavzusi bu insonning ruhiy borlig'idir. Sheler ijodining barcha bosqichlaridauning inson tabiatini tushunishi xristianlik falsafasidagi qarashlar bilan chambarchas bog'liqdir. Sheler falsafiy antropologiyasining asosiy uslubi xristianlik dunyoqarashiga asoslanadi. Inson o'zining tor tabiiy chegaralaridan chiqib ketib olamning mohiyati bo'lgan xudoni anglashga, u bilan qo'shilishga qodir, natijada inson uni yaratgan xudoning timsoliga aylanadi. Inson koinotdan farq qiladi, lekin shu bilan bir qatorda inson koinot bilan bir yaxlitlikni tashkil etadi. Inson falsafasi inson haqidagi metafizik bilimlarni konkret fanlardagi bilimlar bilan birlashtirishi kerak. Lekin Sheler bu vazifani

bajara olmadi, buning sabablaridan biri shundaki Sheler antropologiyasi ikki bir biriga qarama qarshi kutbni, ya'ni xristianlik bilan nissheanlikni birlashtirishga harakat qildi.

Ilohiy ruhga bo'lgan ishonch kosmik tabiatga ega bo'lgan iroda tushunchasi bilan mutanosiblik, garmoniya holatiga kelmadi. Falsafiy antropologiya fanining tadqiqotchisi B.Grigoryanning fikricha, Sheler inson haqidagi ta'limotni rivojlantirishda konkret fanlarning ahamiyatini tan olgan bo'lsada, uning shaxs haqidagi qarashlari diniy tabiatga ega[5]. Sheler konkret fanlardagi bilimlarni insonni hayvondan tubdan farq qilishini isbotlash uchun ishlatadi. Katolitsizm dinidan Sheler panteistik qarashlarga o'tadi. Shu davrdan boshlab uning ijodining oxirgi qismi boshlanadi, lekin uning diniy qarashlari butun falsafasi davomida yo'qolmadi. Masalan, uning ta'limotidagi inson tabiatining ilohiy mohiyati diniy qarashlardagi insonning xudoning timsoli bo'yicha yaratilganligi haqidagi fikrlarga o'xshaydi. Inson mohiyatini uning o'zidan kelib chiqib tushuntira bo'lmaydi, insonning mohiyatini anglash uchun uni xudoning timsoli ekanligini anglash zarur. Inson shaxsi uning hayvoniy darajadan haqiqiy ilohiy darajaga o'tishida ochiladi. Biologiya va psixologiya fanlari inson mohiyati haqida hech narsa ayta olmaydi, chunki bu mohiyat ilohiy. Intellect va tanlash imkoniyati insonni hayvondan farqlash uchun yetarli emas. Insonni hayvondan farqi uning ilohiy darajaga ko'tarila olishida[3]. Inson o'zini o'zgartira oladigan mavjudot, chunki u xudoga ibodat qilmaydi, uning o'zi tirik ibodatdir, insonning ruhiy yuragida xudoga bo'lgan e'tiqod yashaydi, mana shu e'tiqod tufayli inson xudoning tirik timsoli. Inson xudoni axtarmaydi, chunki xudo uning qalbida yashaydi va inson qalbi orqali inson xudoga qo'shiladi. Inson botiniy olamida xudo yashar ekan, uning mohiyati mana shu ilohiy ibtidoning namoyon bo'lishida ochiladi. Ijodining ilk bor davrida Sheler insonni xudoni anglashga intiluvchi mavjudot sifatida ko'rsatsa, so'nggi davrda inson faylasuf sifatida namoyon bo'ladi, chunki falsafa orqali xudoni inson qalbida mavjudligi ochiladi. Falsafa orqali inson koinot bilan ko'shib butun borliqni yaratadi.

Shunday qilib biz zamonaviy falsafiy fanlar ichida yangi fan bo'lgan falsafiy antropologiyaning predmeti, uning asoschilari va yirik vakillarining asosiy g'oyalarini qisqacha ko'rib chiqdik. Hozirgi global muammolar bilan bir qatorda inson muammosi va uning falsafiy yechimi katta ahamiyatga ega ekanligini ochib berdik.

Adabiyotlar

1. Йўлдошев С., Усмонов М., Каримов Р., Қобулниёзова Г., Рўзматова Г. Янги ва энг янги давр Ғарбий Европа фалсафаси (XVII-XX асрлар). – Т.: Шарқ, 2002й.
2. Рўзматова Г. Фалсафа тарихи: Замонавий Ғарб фалсафасининг долзарб муаммолари. – Т.: Янги нашр, 2016й.
3. Шелер М. Формы сознания и образование// Шелер М. Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – 38 с.
4. Marquard O. Kompensation. – Stuttgart: Schwabe, 1976. – 912–918 p.
5. Григорьян Б.Т. Буржуазная философская антропология. – М.: Наука, 1986г. – 196–204 с.
6. Брюнинг В. Философская антропология. Исторические предпосылки и современное состояние. // Западная философия: итоги тысячелетия. – Е.: Деловая книга, 1997. – 209–410 с.
7. Гуревич П.С. Философская антропология. – М.: Омега-Л, 2010. – 11–12 с.
8. Григорьян Б.Т. Философская антропология: критический очерк. – М.: «Мысль», 1982. – 13 с.